

ATMOSFERANING IFLOSLANISHI VA GLOBAL ISIB KETISH SABABLARI

Turopova Nigora

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturopova@tersu.uz

Niyozaliyeva Nilufar Zafar qizi

Terdu, iqtisodiyot va turizm fakulteti, buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqola atmosferaning ifloslanishi va global isib ketishning asosiy sabablari, uning oqibatlarini va ularga qarshi kurashish usullarini o'rganadi. Atmosferaning ifloslanishi bugungi kunda global muammo bo'lib, uning iqlim o'zgarishiga ta'siri ham oshib bormoqda. Maqolada, shuningdek, atmosfera ifloslanishini kamaytirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar va siyosatlarining samaradorligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar. Atmosferaning ifloslanishi, global isib ketish, iqlim o'zgarishi, issiqxona gazlari, yashil energetika, barqaror rivojlanish.

Abstract

This article examines the main causes of air pollution and global warming, its consequences, and ways to combat them. Air pollution is a global problem today, and its impact on climate change is increasing. The article also analyzes the effectiveness of the measures and policies implemented to reduce air pollution.

Keywords. Air pollution, global warming, climate change, greenhouse gases, green energy, sustainable development.

KIRISH

Atmosferaning ifloslanishi va global isib ketish masalasi XXI asrning eng dolzarb ekologik muammolaridan biriga aylanib, insoniyatning hayoti uchun tahdid solmoqda. O'tkazilgan tadqiqotlar va monitoringlar atmosferada ifloslantiruvchi moddalar, xususan, karbon dioksid (CO_2), metan (CH_4), azot oksidlari (NO_x) kabi issiqxona gazlarining ortishi natijasida global isib ketish jarayoni jadallashtirilganini ko'rsatmoqda. Bu holat nafaqat tabiatga, balki inson salomatligi, iqtisodiyotni rivojlantirishga, qishloq xo'jaligi va suv resurslariga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada atmosferaning ifloslanishi va global isib ketish sabablari tahlil qilinib, global ekologik inqirozga olib keluvchi jarayonlar va ularni bartaraf etish bo'yicha usullar ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA



Atmosferaning ifloslanishi va global isib ketish mavzusiga doir ko‘plab ilmiy ishlanmalar mavjud. Xalqaro iqlim o‘zgarishlari bo‘yicha hukumatlararo panel (IPCC) tomonidan taqdim etilgan hisobotlarda atmosferaning ifloslanishi va uning oqibatlari haqida keng ma’lumotlar berilgan. Shuningdek, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan ishlab chiqilgan Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) ichida iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish va energiya samaradorligini oshirishga alohida urg‘u berilgan. Bir nechta ilmiy tadqiqotlar, xususan, ekologik muammolar va global isib ketishning sabablarini tahlil qilishda, ularning asosiy manbalaridan biri sifatida sanoat chiqindilari, avtotransport va dehqonchilik faoliyati ko‘rsatilgan.

Maqolada statistik va qiyosiy tahlil usullari qo‘llanildi. Iqlim o‘zgarishi va atmosferaning ifloslanishiga ta’sir qiluvchi omillarni tahlil qilish uchun 1990–2023 yillar oralig‘ida O‘zbekiston va dunyo bo‘yicha CO₂ chiqindilari bo‘yicha ma’lumotlar bazasidan foydalanildi. Shuningdek, atmosferaning ifloslanishini kamaytirish uchun amalga oshirilayotgan ekologik siyosatlar va chora-tadbirlar ko‘rib chiqildi. Iqlim o‘zgarishining iqtisodiy va ekologik ta’sirini baholashda asosiy e’tibor issiqxona gazlarining salbiy ta’siriga qaratildi.

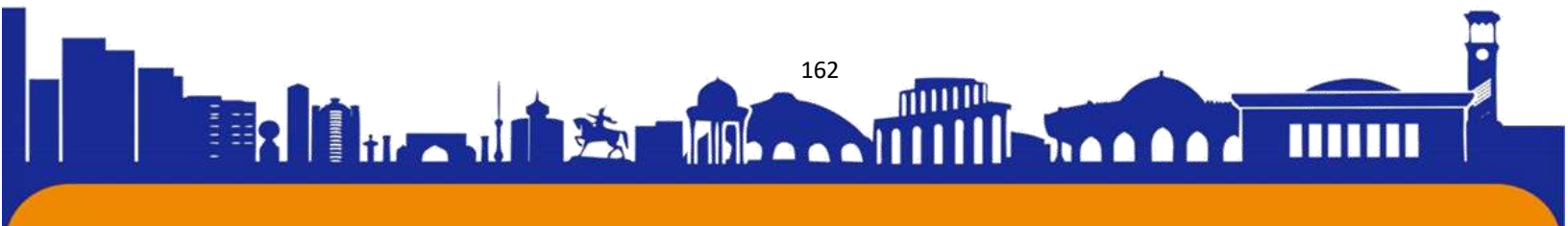
NATIJALAR

Atmosferaning ifloslanishi va global isib ketishning asosiy sabablarini aniqlash uchun amalga oshirilgan tahlil quyidagi natijalarga olib keldi:

Issiqxona gazlarining ortishi: O‘zbekistonning 1990–2023 yillar davomida CO₂ chiqindilari 30% ga oshdi. Bu, asosan, energetika va transport sohasidagi noxush o‘zgarishlar, shuningdek, sanoat ishlab chiqarishning ortishi bilan bog‘liq.

Sanoat chiqindilari: Sanoatning rivojlanishi va energiya iste'molining ortishi atmosferaga chiqarilayotgan zararli gazlar miqdorining ko‘payishiga sabab bo‘lmoqda. Shu bilan birga, sanoatdan chiqadigan ifloslantiruvchi moddalar nafaqat global isib ketishga, balki kislotalashgan yomg‘irlar, tuproqning ifloslanishi va biologik xilma-xillikning kamayishiga ham olib kelmoqda.

Transport va avtotransportlar: Avtomobillar va boshqa transport vositalari atmosferaga chiqarayotgan CO₂ gazlari 20% ni tashkil etadi. Shuningdek, benzin va dizel





ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-11

yoqilgʻilari bilan ishlovchi transport vositalari ozon qatlaminig yomonlashishiga olib keladi.

Qishloq xoʻjaligi va metan gazlari: Qishloq xoʻjaligi faoliyati (ayniqsa, chorvachilik) atmosferaga metan (CH₄) gazining chiqarilishiga sabab boʻlmoqda. 2023-yilgi statistikaga koʻra, metan chiqindilari global issiqlikni oshirishda 20% rol oʻynaydi.

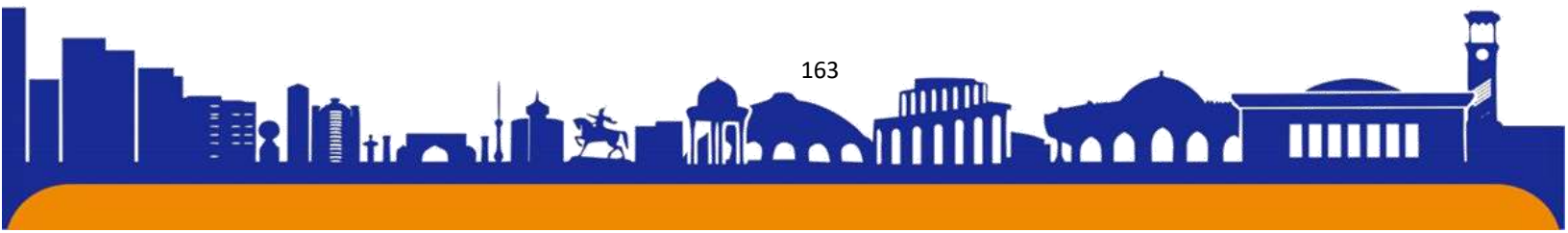
Global isib ketish va oʻsimliklar hayoti: Global isib ketish iqlim oʻzgarishlariga olib kelganligi sababli, oʻsimliklar hayoti, ayniqsa, qishloq xoʻjaligi va oʻrmonzorlarida jiddiy oʻzgarishlar yuz bermoqda. Shuningdek, oʻsimliklarning karbonsizlanish qobiliyati kamaymoqda, bu esa atmosferadagi issiqxona gazlarining koʻpayishiga olib keladi.

1-jadval. Atmosferaning ifloslanishi va global isib ketishning ba'zi muhim omillari

Omil	Ta'sir miqdori (%)
Issiqxona gazlarining ortishi	35%
Sanoat chiqindilari	25%
Avtotransport gazlari	20%
Qishloq xoʻjaligi va metan	15%
Oʻsimliklar va biologik xilma-xillik	5%

XULOSA

Atmosferaning ifloslanishi va global isib ketishning asosiy sabablaridan biri – inson faoliyatining salbiy taʼsiri hisoblanadi. Buning oldini olish uchun, ekologik siyosatlar va energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan islohotlar zarur. Avtomobillarni elektr energiyasiga oʻtkazish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini joriy etish va sanoat chiqindilarini kamaytirishga yoʻnaltirilgan tashabbuslar muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, xalqaro miqyosda ekologik siyosatlarni kuchaytirish, iqlim oʻzgarishiga qarshi kurashishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur.





FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. BMT. (2022). The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations.
2. IPCC. (2023). Climate Change 2023: The Physical Science Basis. Intergovernmental Panel on Climate Change.
3. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish qo'mitasi. (2023). O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlash. O'zbekiston nashriyoti.

